

Драго Ђушић (Титоград)

ОСВРТ НА ТОПОНИМИЈУ ЦРНОГОРСКОГ ПЛЕМЕНА ЗАГАРАЧ

Загарач је једно од најмањих племена Катунске нахије а налази се на њеном југоисточном дијелу. Граничи се са истока Бјелопавлићима, а са свих осталих страна катунским племенима Комани (на југу) и Озрињићи (на западу и сјеверу). Дијели се на Доњи и Горњи Загарач. Доњи је на југоистоку и захвата плодну котлину *Једнџше*, или *Једнџикџ њџе*, на чијем су ободу села: Јабукe, Лазарев Крст, Поврхпољина и Маленза. Горњи Загарач захвата сјеверозападни, уздигнути, кршевити и неплодни дио племена. По свједочењу Маријана Болице из 1614. године, у 16. и 17. вијеку Горњи Загарач је припадао Катунској нахији а Доњи Љешкопољу. (Колико нам је познато, М. Болица први помиње име овог племена.) Тако је било за дужи период током средњег вијека, можда све до 18. и почетка 19. вијека, када су Загарчани почели да се враћају у нижи и питомији дио племена — Доњи Загарач (надморска висина средине котлине је око 70 m). То је логична претпоставка. Међутим, у народу живи предање да Турци не само да нијесу држали ово подручје него сз њега нијесу ни порез убирали. Једна легенда каже: Дошли су турски порезници да купе порез по Загарачу. У првој кући домаћин на једнога од њих с „петра“ (плафон од прућа или чега сличног) баца врећу соли коју је прије тога на леђима био донио из Котора (према томе, со је била као злато скупа) и убије га. Остали Турци утекоше назад у Спуж и више никада нијесу покушали у Загарачу да траже порез.

Топономастички слојеви нас упућују на закључак да су Турци са овим подручјем имали заиста мало, или чак нимало, веза. Јер, изузимајући називе најстаријег илирског поријекла, којих је овдје веома мало, и неколико њих који су везани за турску епоху, све остало припада словенској лексичкој бази. То је могуће потврдити и топонимијом, а нарочито микротопонимијом овога подручја.

Од око 700 топонима и микротопонима Загарача ми смо овдје одабрали свега четрдесетак, и то углавном топонима, рачунајући да ће тај

узорак бити довољан да нам представи топономастичку ситуацију у овом племену Катунске нахије.

1. *Билѣћѣ* — село у Д. Загарачу, иначе чест назив села на српско-хрватском језичком подручју. Даничић овај назив доводи у везу са придјевом *бијел* (в. *RJA I*, 301).

2. *Бољерајцки Ђбер*, заселак у Г. Загарачу (обер = крај, прикрајак).

3. *Врѣје* — заселак, а затим ливада и пашњак. Поријеклом може бити од именице *враї* (ђаво), али може бити и од старијег „нужда“, „биједа“, према литавском *vařgas*, у овом значењу, што би одражавало стварност, јер се ради о *сиромашној*, *јосној* земљи. Уп. у овом крају глагол *извражшии* у значењу *шичилишии*, *несїаїи*, *изјаловишии*, *јосїаїи* *нейлодан* (односи се на земљу).

4. *Ўше|Вўше* f. pl. — некада насељено мјесто. Удубљење, зараван са мањим вртачама у осојној страни Малог Гарча. Немам тумачење.

5. *Гѣурїн до* — до, вртача. Поријеклом може бити од турц. *їаурин*, *ђаурин*, хришћ. *сїранац*. Овдје би могло да значи *їуђи до*. Међутим, није искључено и да је име долу од имена *Гаур* или *Ђуро*.

6. *Горњи Заїѣрач|Горње Заїѣраче* — дио племена на сјеверозападној уздигнутој страни (в. Загарач).

7. *Гробница* — пашњак, неплодно земљиште. Етимологија је очита (уп. гроб, гробница).

8. *Грѣја* — заселак у Доњем Загарачу, на узвишењу, са изванредним прегледом околине. Отуда би могло бити везано са талијанском ријечју *grotto* „узао, чвор“ (лат. *grotta*, уп. П. Скок, Ет. рјечник I, 624), а не с албанским *gropë* „рупа“ (уп. *Fjalor serbo-kroatisht-shqip*, *Priština* 1974, 759), како је на више мјеста у Црној Гори (в., нпр., Стеван Дучић, *Живот и обичаји племена Куча*, СЕЗБ XLVIII|1931, стр. 44).

9. *Доњи Заїѣрач|Доње Заїѣраче* — југоисточни, нижи дио племена Загарач (в. Загарач).

10. *Дрѣшица* — заселак у Лазаревом Крсту (Д. Загарач). Поријеклом ће вјероватно бити од *драча* (лат. *Paliurus aculeatus*, уп. В. Симоновић, *Ботанички речник*, САН, Пос. изд. СССXVIII, Београд 1959, 334), мјесто гдје су расле драче, деминутив.

11. *Дубїнићи* — заселак у Д. Загарачу и шире презиме.

12. *Ђурїчковићи* — село у Горњем Загарачу и презиме (од Ђуричко).

13. *Заїѣрач|Заїѣраче* — племе иза | два Гарча (Вељи Гарач, надм. висина око 1500 m, Мали Гарач, надм. висина око 850 m). Очито је да су му име дали становници из Бјелопавлићке равнице, јер села оба Загарача су са њиховог стајалишта иза *Гѣрѣчѣ*, иза оба Гарча. Чешће је у употреби облик *Заїѣрач* него *Заїѣраче*, јер се обично мисли и говори о једном Загарачу а не о оба.

Било би можда реално очекивати да је назив у облику *Заїѣрѣчје*, подручје за Гарчевима. Тако сам забиљежио у Вражегрмцима (Бјелопавлићи), у западним Вражегрмцима чак и *Заїѣрѣчје*. Могуће је да је првобитно име тако (*Заїѣрѣчје*) и гласило, па да је *ј* изгубљено (како

у Бјелопавлићима то често бива — према мојим испитивањима), а акценатску позицију је могао диктирати катунски моменат (постојање два силазна акцента, са дјелимичним метатаксичким, тзв. староцрногорским преношењем).

14. *Јабуре* f. pl. — село у Д. Загарачу. Име је вјероватно везано за биљку *јабуку* (лат. *Málus rumíla*), како то иначе често бива.

15. *Кашунина* — заселак у Јабукама. Очито је да поријекло имена треба узети за *кашуниније*, *бивши кашун*, или *бивше шорове*. Прије насељавања ту је било *јасиније*, *кашун*.

16. *Крсије|Крсии* pl. tantum — заселак у Лазаревом Крсту (Д. Загарач), на раскрсници двају старих, и садашњих путева, раскрсије.

17. *Лазарев Крсије* — село у Д. Загарачу. Поријеклом од *Лазарев кри*.^{*} Замјена *ш* са *с* (*ије*) уследила је *семантичким* а не *фонетским* путем, прихватањем значења ријечи *крсије*.

18. *Љубичићи* — заселак у Г. Загарачу, и презиме.

19. *Љукова Главница* — заселак и ороним у Д. Загарачу. Очито се ради о посесији везаној са именом *Љук* (алб. м. име).

20. *Љуја Драча* — заселак у Поврхпољини (Д. Загарач), терен у камењару обраслом *драчом*.

21. *Малџа|Малџа* — село у Д. Загарачу. Могуће је да је у питању име остало из периода када је овдје живјело племе *Малонишићи* (свакако најкасније до 15. вијека). Село је у осојној страни, али нијесам увијешен да би се име морало повезивати и са именицама *мал* „брдо“ (грчка или илirsка ријеч) и алб. наст. *зи* „црн“ (уп. П. Скок, *Етн. рјечник* II, 361—362, код „Малесија“).

22. *Међице|Међица* — заселак у Јабукама (Д. Загарач) који представља раскрсницу путева, а уз то је граничан између Загарача и Бјелопавлића. Име је потребно довести у везу са демин. од *међа*, „граница“.

23. *Мијогоски Ђејер* — заселак у Д. Загарачу, гдје живе људи дошли из Мијогоста (села у Г. Загарачу).

24. *Мијојос(ије)* — село у Г. Загарачу. Поријекло треба тражити у спрегу придјева *мио* и им. *јосије*.

25. *Мишковац* — вода и пашњак. Име добијено према личном имену Мишко.

26. *Мустеровићи* — село у Г. Загарачу, име добијено према некадашњем презимену Мустеровић.

27. *Њејале* — заселак у селу Ђуричковићи (Г. Загарач). Име је могуће довести у везу са личним именом *Њејул* или *Њејомир* (уп. RJA VIII, 277).

* У дискусији о овом питању на Ономастичкој конференцији у Тивту мр Милица Грковић је изнијела мишљење да би било сасвим могуће да је ово име првобитно гласило Лазарев *Крсије*. Није немогуће. Међутим, у селу постоји микротопоним *Лазарев кри*, а затим *Кри од Вишње*, *Кри од Шкала*, као и неколико пута *кри* поврх кућа неколиких породица.

28. *Пајрајџине* — заселак у Ђуричковићима (Г. Загарач). Поријекло имена ће бити у називу биљке *јајрајџ* (лат. *Aspidium filix*), овдје *јајрајџина*.

29. *Пајџиње* — заселак у Рујиштима (Г. Загарач). Неплодно мјесто у каменитој страни. Име је могуће везати за глагол *јајџији се* (то намеће конфигурација терена, оскудица средстава за живот и др. слични разлози).

30. *Поврхџџина* — село у Д. Загарачу, изнад *Пџџа*, на сјеверозападној страни.

31. *Поднојџџина* — засеоци на јужном нижем дијелу Једношког поља (у Д. Загарачу).

32. *Појџџа Грџџа* — заселак између Лазарева Крста и Поврхпољине, група кућа у каменитој присојној страни. *Грџџа* овдје има значење *стијене*.

33. *Почкаље* — равница на обали ријеке Сушице (која је на граници између Д. Загарача и Бјелопавлића). Налази се испод засеока *Шкале* (у Лазаревом Крсту). Назив шкале је од *скале*, *стијене*. Према томе, *Почкаље* је од: *пој Шкале* > *пој Шкале* > *Почкале* > *Почкаље* (све добијено фонетским путем).

34. *Прџсоје* — назив које било присојне стране. Овдје је ријеч о страни изнад Лазарева Крста.

35. *Рџс(а)овића Ђбџ* — заселак у Г. Загарачу у којему живе Рџсовићи (сада Ђуричковићи).

36. *Рџџиџа* — заселак у Мијогосту (Г. Загарач). Име је везано са биљком *рујевином* (*Cótinus coggygia*), која овдје има изванредне услове за вегетацију.

37. *Сџџовина* — заселак у Д. Загарачу, пор. у турском имену *Сџџ*.

38. *Сџк* — заселак и ороним (главица) у Д. Загарачу. В. стсл. *сџкъ*, општеслов. *сџк* „колац“ (уп. П. Скок, *Еџ. рјечник* III, 358, РЈА XVI, 919).

39. *Сџкеза* — заселак у Д. Загарачу (в. Сук).

40. *Торијџн* — мјесто у завијутку пута (цесте), изразита кривина. Према свједочењу најстаријих становника Загарача мјесто је добило овај назив тек пошто је изграђен пут Даниловград—Чево, у овом вијеку, те име не треба доводити у везу са ријечју *џориџи* „ђубрити“, „гнојити“ и сл. (уп. П. Скок, *Еџ. рјечник* III, 484).

41. *Ђерџџи* — мјесто у осојној страни Малог Гарча, истакнуто, изложено вјетрометини, пропуху. Ваља га везати са ријечју *осџериџо* (које прелази у *осџериџо*, или *оџериџо*), мјесто са добрим пропухом, изложено провјетравању. (Уп. у Д. Загарачу: То је мјесто *осџерито*, па се лџзе не мађау, „мађати“ — страдати од мађе, тоње).

42. *Црнџ Сџрџана* — заселак и страна у Д. Загарачу (захвата дио Поврхпољине и дио Малензе), у осојној, тамној страни.

Из и овако овлаш датог прегледа топонимије Загарача види се да је словенски слој апсолутан и да топонимија има релативно једноставну етимологију.

Посебно би се могло говорити о имену планине *Гáрач*, по којему је мјесто (племе) добило име. Име ове планине је највјероватније добро повезивати са придјевом *ġарав* (*ġшаман, црн*). Можда су и ово име дали становници Бјелопавлићке равнице, одакле се Гарач види као тамно, црно узвишење, наднесено над Бјелопавлићима. Тамну, „гараву“ боју му даје осојна страна према Бјелопавлићима, покривена доста густом шумом (тај дио планине је углавном неприступачан). И његова присојна страна, према Г. Загарачу, у прошлости је била шумовита, али није изгледала тамно као она према Бјелопавлићима.

